

Frugttræer byttes for en grønlander!

En byttehandel mellem Kong Frederik IV og storfyrst Cozimo d. III af Toscana

Af Birte Haagen

Frederik d. IVs Italiensrejser

Frederik d. IV rejste to gange i sit liv til Italien. Første gang som kronprins i 1693-94, anden gang som konge i 1708-09. På den første rejse gjaldt besøget Venezia, Firenze og Lucca, på den anden Venezia, Firenze med udflugter til Lucca, Pisa og Livorno.

Rejsen og besøget er veldokumenteret, og der opbevares både i københavnske og florentinske arkiver adskillige dagbøger, optegnelser, breve o.lign. om dem. Og der er skrevet romaner med udgangspunkt i kongens rejser og hans ungdomskærlighed i Lucca.

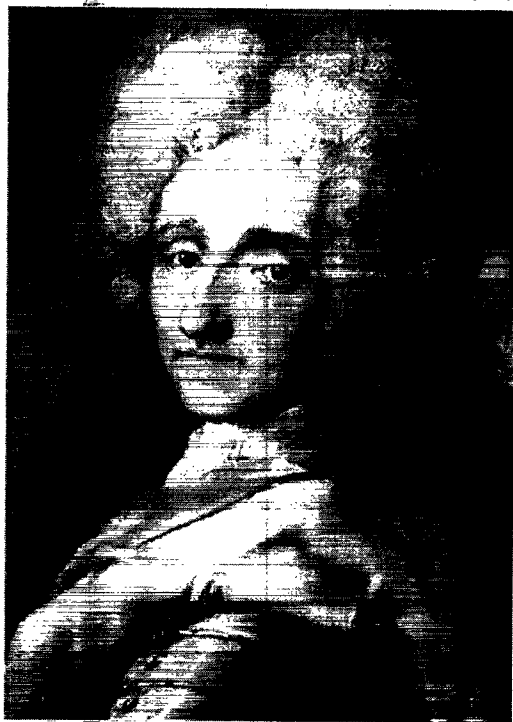
Biblioteca Riccardiana midt i renæssancebyen Firenze er rigt udsmykket med fresker på vægge og lofter. Her findes en række kostbare manuskripter, bl.a. Dantes »Guddommelige Komædie« – men her findes også notes- og dagbøger, som omhandler den periode, hvor kong Frederik d. IV gæstede Firenze, og specielt én af dem gør detaljeret rede for hele hans ophold og de fester, der blev holdt til hans ære.

På det statslige arkiv i Firenze opbevares en stor og omfattende dagbog i

mange fint indbundne bind. »Diario fiorentino« forfattet af Settimanni Francesco. Bind 14 indeholder en beskrivelse af den danske kong Fr. d. IVs ophold i Firenze lige fra den dag, der i slutningen af februar 1709 kom besked fra Venezia om, at den danske konge havde tænkt sig at aflægge et privat besøg i Firenze; medbringende et følge på 120 personer. Det var ikke et stort følge på den tid, og kongen rejste som: Greven af Oldenburg, idet han ønskede at være så anonym som muligt.

Hertugdømmets regent, storfyrst Cozimo d. III af Toscana, udnævnte straks en af sine adelsmænd til ceremonimester og gav en anden besked om at ind-

Birte Haagen f. 1947. Antropolog. Museumsinspektør ved Nationalmuseets Grønlandssekretariat siden dets oprettelse i 1984. Er i gang med at skrive en grønlandsk kunsthistorie. Derudover er hun ved at tilrettelægge en udstilling om og med Johannes Kreutzmann »Ujuaannaat«s bemalede træfigurer. Udstillingen skal vises i de nordiske lande begyndende i Danmark på »Anneberg Samlingerne« ved Nykøbing Sjælland sommeren år 2000 og derefter på Silkeborg Kunstmuseum.

Frederik d. IV malet af Rosalba Carriera i Venedig 1709. Udstillet på det Nationalhistoriske museum og portrætgalleri på Frederiksborg slot, som ejer billedet. Foto: Hans Petersen.

rette Palazzo Salviati på hovedstrøget, Corsoen, midt i den ældste del af byen til bolig for kongen samt til at inddrage andre bygninger til indkvartering for følget.

Den 13. marts var alt parat, da kongens hofmarskal baron Walter ankom for at besigtige logiet og for at informere om, at kongen ikke ønskede »kongelig behandling«. Han berettede, at kongen på vej fra Venezia nu havde forladt Bologna. Så storfyrstens søn, prins Gion Gastone, der kendte den danske konge fra det tidligere besøg, tog med 11 adelsmænd, som repræsenterede hoffet, 12 pager og 30 vagter ud til her-

tugdømmets grænse for at modtage ham; og hele dette følge indlogerede sig hos den stedlige præst. Den danske konge nåede samme aften til lokaliteten Scaricalasino, hvor hans vogn kom ud for et uheld, så han overnattede hos munkene i klosteret dér. Næste dag mødtes kongen og Gion Gastone, og alle overnattede i en adelsmands hus udenfor byen Scarperia. Endelig d. 15. marts kunne kongen holde sit indtog i Firenze. Det foregik gennem Gallerporten, hvor der senere blev opsat en marmorplade til minde om begivenheden. Den sidder stadig i portbygningen på den nuværende Piazza della liberta.

I den florentinske dagbog beskrives kongens gøren og laden under opholdet dag for dag, måltider, besøg, fester, og det beskrives hvori traktementet bestod, samt hvem og hvor mange der deltog.

Den italienske storfyrste ønsker sig en ung grønlænder!

I 1993 blev der på sølv museet i Palazzo Pitti vist de gaver, som Kong Frederik d. IV havde foræret storfyrst Cozimo under sit ophold. Udstillingen blev arrangeret i samarbejde med de danske kongers kronologiske samlinger på Rosenborg slot i København, og derfra kom en forespørgsel til Nationalmuseet, om man dér kendte til, at der skulle være kommet grønlændere til København omkring 1710?

Under forberedelserne til udstillingen i Firenze var der nemlig dukket en oplysning frem om, at storfyrsten ønskede sig en ung grønlænder på ca. 18 år! Og da der i den florentinske dagbog i juli i året 1710 står en notits om, at der var

Firenze med bymur omkring, som det omtrent også har set ud, da Frederik IV besøgte byen. Foto: Birte Haagen.

nået 4 »caramuccer«, dvs. nogle »kære små nogle«, til Firenze, så var der jo en mulighed for, at det kunne være grønlandere, der her var tale om?

Oplysningerne kommer fra »diario fiorentino«, hvor der d. 3. april står, at da kongen var kommet hjem til Palazzo Salviati efter at have været i indelukket for at se dådyrene løbe, kom storhertugen på høflighedsbesøg.¹ Denne lovede kongen, at han nok skulle få alle de citrusplanter, som han havde ønsket sig efter at have set dem i de storhertugelige haver. Til gengæld bad Cozimo d. III om at få *”nogle af alle de pære- og æbletræer, som findes i Danmark, dette land, som seks måneder om året står under sne, og derudover vil han gerne have en ung mand på ca. 18*

år fra Grønland, dette helt nordlige og afsondrede land, man ikke har samkvem med! Kongen svarede storfyrsten, at frugten kunne han give ham, men hvad den unge mand angik, så kunne han ikke love noget, idet han flere gange havde forsøgt at sende nogle skibe til dette land, som aldrig får lidt varme på grund af disse have, som altid er djævelske”!

Året efter er det så, at der ved d. 10. juli i dagbogen står: »nåede der 4 caramuccer til Firenze, en art vilde mennesker, og de var to mænd (el. hunner/unge kvinder) og to kvinder, sendt som gave til Storfyrsten fra Kongen af Danmark.« (»...sero a firenze quattro caramucci specie di uomini salvaniei, eo erano due Maschi, e due femmine, man-

Adli'x. di Luglio 1710.

Giunono a Firenze quattro Carman
spurio di uomini, alcuni, ed erano
Maschi, e due femmine, mandati a
raportare al granduca dall'isola
Manna.

Dagbogsnotitsen om, at der er kommet 4 »car-
muzzer« til Firenze i juli 1710.

handel samt afværge at skibet »...af de
wilde Folch i Landet bestiges og indtag-
gis, som med de fremmede der paa sey-
lende offte scheid er...«

For det andet: hvis en eller flere grøn-
lændere virkelig var kommet til Køben-
havn, ville det uden tvivl være nævnt i
en af de på det tidspunkt eksisterende to
danske aviser. Men der stod intet om
noget sådant i hverken: »Den Kiøben-
havnske Post-Rytter, som med sig fører
et ugentlig udtog af de fremmede Avi-
ser« eller i »Nye tidender, som Kiøben-
havns Mercurius frembar«.

For det tredje: som den danske konges
officielle gave til storfyrsten er det ikke
sandsynligt, at der kunne være tale om
grønlandere som »uofficielt« var kom-
met til Danmark, dvs. nogle som hval-
fangere, sørøvere, pirater, opdagelses-
rejsende eller andre købmænd uden pri-
villegier havde røvet i Grønland og taget
med sig til Europa. At *det* er sket ved vi
bl.a. fra forekomsten af gamle kajaker,
hvori der berettes, at kajakmanden op-
rindelig hørte med, som findes i lande,
der drev hvalfangst ved Grønland. Men
en grønlander, der har været kongens

officielle gave kan næppe være gået upå-
agtet hen og må have sat sig nogle spor
undervejs.

For det fjerde: Alle de øvrige grøn-
lændere som vi ved er kommet til Danmark
før den tid er vel dokumenteret og be-
skrevet. De har vakt stor interesse, og
den tids videnskabsmænd prøvede at
erfare om deres land, skikke og sprog.
Også udenfor Danmark har det vakt
opsigt, når der kom en så fremmed til
landet. F.eks. sørgede den pavelige nun-
tius, som opholdt sig i Brüssel for, at der
blev sendt et brev til Paven i Rom om de
første grønlandere, vi kender til i Dan-
mark – det var i 1605, da Godske Linde-
nov ved et yderst kort besøg i Grønland
skyndte sig at hjemføre et par levende
mennesker i konkurrence med de uden-
landske skibe, han fulgtes med. Mand-
skabet fra disse brugte mere tid til at ud-
forske landet, men vendte nogen tid ef-
ter ligeledes hjem med levende grøn-
lændere, som sandsynligvis alle 3 døde
undervejs til Grønland igen i 1606. Bre-
vet befinder sig stadig i arkiverne i Vati-
kanet i Rom. Grønlanderen blev sendt
op til Dragsholm slot bl.a. for at han i
afsondrethed hurtigere kunne lære det
danske sprog. I 1654 kom 4 grøn-
lændere til Bergen, hvor de blev malet, og
hvorfra vi kender til klædedragten på
den tid. Maleriet eksisterer endnu og
hænger i den etnografiske udstilling:
Jordens Folk på Nationalmuseet i Kø-
benhavn. Grønlanderne fik ophold på
Gottorp slot, og den danske viden-
skabsmand Adam Olearius har beskrevet
dem indgående i en tilføjelse i 1656
til sin rejseberetning fra Rusland, hvor
han bl.a. skildrer Samojedefolket. Både

han og andre videnskabsmænd udarbejdede ordlister over grønlandske gloser.

Derefter kender vi først til grønlændere i Danmark efter at den protestantiske mission var begyndt i 1721 ved Hans Egede. I 1724 kom de to grønlændere Pooq og Qiperoq med Hans Egedes søn Poul til København. Der blev gjort stor stads af dem, og de optrådte i kajak på kanalerne i København til fremme for handelen på Grønland, som gik skralt. En begivenhed, der i tidens skik blev foreviget som kistelågsbillede og broderet på en navneklud. »Aktørerne« blev sendt hjem til Grønland igen, da deres »mission« var opfyldt. Det var bemærkelsesværdigt, idet reglen var, at personer fra egne som Grønland hurtigt døde af infektionssygdomme forårsaget af fremmede europæiske baciller, som de ingen modgift havde imod. Pooq kom endda senere tilbage til København igen på eget initiativ.

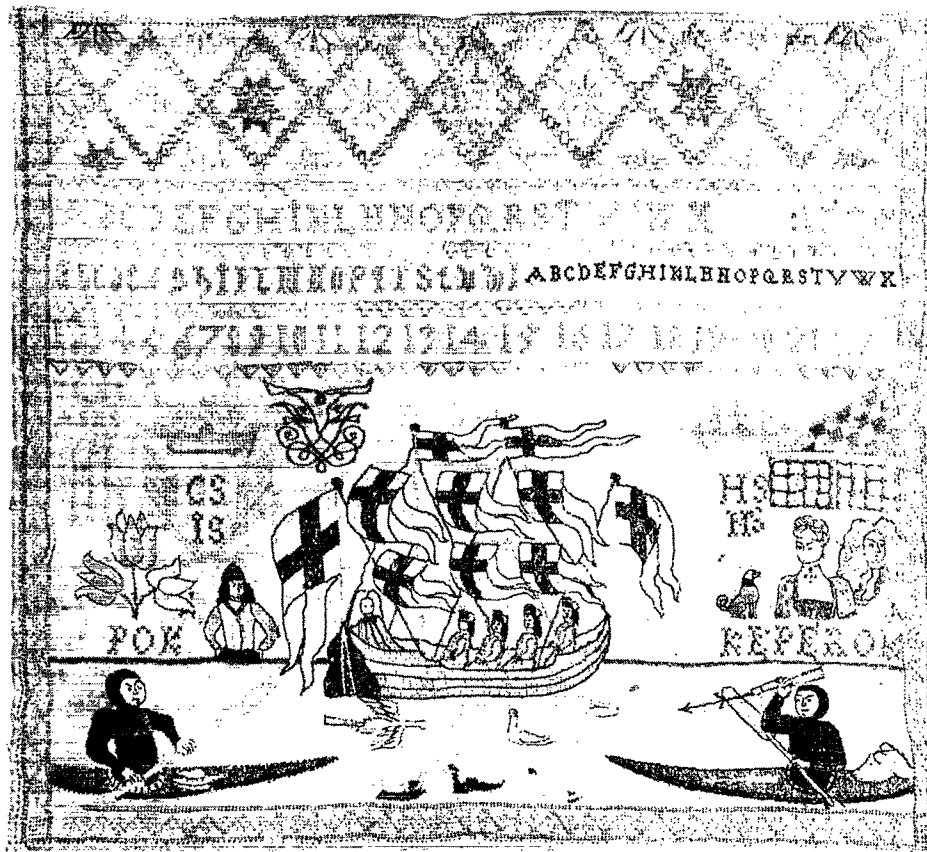
De næste grønlændere i Danmark, vi ved noget om, kom hertil i 1731. Det var 4 personer, som en præst tog med, da han vendte hjem til Danmark fra sin missionsgerning i Grønland. De 2 døde under opholdet i Danmark, de to andre blev returneret året efter, men den ene døde på skibet undervejs til Grønland, og den anden bragte formodentlig koppe smitten med sig. I kolonien døde mere end 50 mennesker, og de familier, der boede omkring den, flygtede væk fra området, så smitten bredte sig og blev til en veritabel epidemi i 1833-34.

Renæssancefyrstens mani for kuriositeter

Hvad er det for 4 vilde mennesker, der kom til Firenze i 1710?

Det eneste jeg har fundet i arkiverne i Danmark er post nr. 103 i hoffets regnskaber for d. 9. maj 1710, hvor der står, at den kongelige hoftrumpeter er blevet betalt for nogle hunde, som er bestemt for Firenze! samt kopien af dennes kvittering for modtagelse af pengene. »*Noch hat der HofTrompetter Sieber für die gelieferte und nach Florentz destinierte beide (?) Hunde, erzahlet bekommen 100 M.*«. Det kunne fint stemme med datoen, hvor »caramuccerne« er modtaget i Firenze, nemlig d. 10. juli 1710. En sådan forsendelse kunne passende være nået derved i løbet af 2 måneder. Men det er jo ikke mennesker, som omtales i regnskabsposten. I den florentinske dagbog står tydeligt *uomini!* (mennesker). Det kan måske være nogle »erstatninger«, idet kongen ikke har kunnet skaffe en grønlænder. F.eks. samer, der kendes som »samleobjekter« i andre raritetskabinetter og undertiden benævnes »norske drenge«; hunde kan fremmedartede mennesker måske også være kaldt, når den tids syn på andre folk tages i betragtning? Uanset hvilke fire det drejede sig om, så må man håbe, at de har fået nogen glæde af opholdet i landet, hvor citronerne blomstrer.

Adelsslægten Medicierne var samlere. Sølv, kunst, malerier og allehånde kostbarheder blev samlet i løbet af de 300 år, familien var ved magten. Flere i slægten optrådte som kunstmæcener og bidrog på den måde til at gøre Firenze til centrum for den italienske renaissance, »genfødslen« af klassisk kunst og arkitektur. Det fortælles i dagbogen, hvordan Cozimo inviterede Frederik d. IV over på Palazzo Pitti og viste ham sine

Grønlænderne Pooq og Qiperoq i kajak på Frederiksholms Kanal. Motivet er broderet på en navneklud. Kongen Frederik IV og Anna Sophia Reventlow, hans hustru til venstre ser på fra vinduerne i Prinsens Palais, det nuværende Nationalmuseum. Foto: John Lee, Bevaringsafdelingen Nationalmuseet.

skatte, som han i forvejen havde lagt frem. Det var almindeligt i fyrstemiljøer at samle kuriositeter, ikke blot menneskeskabte ting, men også, og især, naturens egne mærkværdigheder, fra de smukkeste muslingeskaller til uhyrlige vanskabninger og misfostre i sprit. Alt kunstfærdigt blev anset for at være kunst og kom på kunstkammer. I fyrstemiljøer blev det en hel mani, og man kan forestille sig, at der har været konkurrence om at skaffe sig det mest mærkværdige, det mest spændende og

curiøse. Levende mærkværdige mennesker indgik naturligt, dværge var yndede samt mennesker af andre racer, som jo vitterlig var sjældenheder i Europa på den tid. Et sådant raritetskabinet, som man må forestille sig rummede mærkværdigheder, mennesker inklusive, har Medicierne nok også haft. I hvert fald havde Cozimo d. I en hofdværg ved navn Morgante, der er blevet udødeliggjort ved, at billedhuggeren Valerio Cioli har lavet en skulptur af den lille mand i nøgen figur siddende over-

skrævs på en skildpadde. Det er i vore dage motivet på et meget populært postkort i Firenze; så det er let at forestille sig, hvor ikke bare eksotiske, men aparte, spændende og interessante grønlændere har virket på europæere for 300 år siden?

Mediciernes kunstsamling kan den dag i dag ses i Palazzo Pitti og på Uffizi'erne i Firenze. Men der er ikke nogle af museerne, der har et skilt over døren, hvor der står: Curiosa! Måske findes der en fortegnelse et eller andet sted over, hvad et sådant kabinet har indeholdt? Og måske figurerer der på listen en ung grønlænder på ca. 18 år!

Kilder og litteratur:

Aviser

1698-1730 »Nye Tidender, som Kiøbenhavns Mercurius frembar«, 4 vol. Mikrofoto på Det Kgl. Bibl. København.

1706-1729 »Den Kiøbenhavnske Post-Rytter, som med sig fører et ugentlig Udtog af de fremmede Aviser«. Mikrofoto på Det Kgl. Bibl. København.

Acton, H.
1932 The Last Medici, London (trad. it. Gli ultimi Medici, torino 1974) pp. 247 e. 251-255.

Bang, J.H.
1865 Nogle bidrag til Frederik IV's historie, af den Bülowiske manuskript-Samling, Sorø.

Bobé, Louis:
1926/27 Grønlændere i Danmark. Det grønlandske selskabs Aarsskrift 1936.
M.o.G. bd. 55 nr. 1: Opdagelsesrejser til Grønland 1473-1806.

1936 M.o.G. bd. 55 nr. 3: Diplomatarium Groenlandicum 1492-1814.

Bencard, Mogens
1998 Kærlighed og karneval, Frederik IV i Venedig. i: SFINX, 21. årg. nr. 2 s. 92-96. Aarhus Universitet.

Bertelsen, A.
1945 Medd. om Grønl. bd. 145 nr. 2: Grønlænderne i Danmark. Bidrag til Belysning af grønlandsk Kolonisationsarbejde fra 1605 til vor Tid.

Casotti, G.B.
1789 Udtog af en Dagbog, holden i Florenz, medens Hs. Majestæt Kong Frederik IV af Danmark opholdt sig der 1709. I »Minerva«, oct., 31-72.

Haagen, Birte
1999 En kunstfærdig byttehandel. I: SFINX, 23. årg. nr. 3, bagsiden. Aarhus Universitet.

Høyer, A.
1832 Kong Frederik IV. Historie, 1 fasc. København.

Morsing, Erik
1997 Forelsket i Italien. I: AVANTI nr. 3, 1997 (FIAT's blad), s. 8-15.

Petit, E.
1887 Kong Frederik IV i Firenze. I »Historisk Archiv« II, pp. 173-182, 253-267. Ny række, 18.

Weillbach, F.
1933 Frederik IV's Italiensrejser. København.

Rigsarkivet i København

Tyske Kancelli Udenlandske Anliggender, gruppe A1 Kongehuset. Kong Frederik IV's egenhændige Optegnelser. Heri Hand- und Schreibkalender 1709.

Particulier kammeret:

Hoffets regnskaber 1. jan.-31. dec. 1710. Samt Københavns Kopibog Lit. Q, Påbegyndt d. 10des august 1709 og sluttet d. 29. august 1710.

Rentekammeret:

Brev dateret 23. oktober 1708 fra købmand Hans Mathias i Bergen, Norske dokumenter til Rentekammerets dansk-norske Ekstrakt-Protokoller 1709-10, 682.

Brev dateret 28. april 1711 fra Købmand Hans Mathias i Bergen: Norske Indkomne Breve til Rentekammeret 1701-15.

Biblioteca Riccardiana i Firenze

Ms.3 628-98: »Diario fiorentino«, vol. LXVI, pp. 17, 168. 1709.

Statsarkivet i Firenze

Acquisti e doni, 286, ins. 27: »Specie per il trattamento della Maesta del Re Federigo IV, Re di Danimarca e del di lui passaggio e dimora per gli Stati di S.A.R.«, s.d.

Ms.141: Settimanni Francesco. »Diario Fiorentino«, vol. XIV, cc. 346v.-379v & c. 468. 1709.

Note:

1. Tak til Kirsten Caning for hjælp til oversættelse af den italienske tekst.